

Manuskripte und Anfragen sind an den Herausgeber zu richten:

János Pusztay

Seminar für Uralische Philologie der Berzsényi-Hochschule

H – 9700 SZOMBATHELY, Berzsényi tér 2.

Tel./Fax: (00-36)-94/504-589

e-mail: pyj@fsd.bdtf.hu

A kiadvány az OTKA támogatásával jelent meg (T 46470).

ISSN 1219-3011

ISBN 963 9531 44 8

Mit der Annahme des Manuskriptes durch die Redaktion und seiner Veröffentlichung geht das Verlagsrecht für alle Sprachen und Länder einschließlich des Rechts der fotomechanischen Wiedergabe oder einer sonstigen Vervielfältigung an die Redaktion über.

Hergestellt bei Péter Tillingner, Szentendre

TARTALOM – SISUKORD

<i>Árpás Károly</i>	Juhan Liiv: <i>Talveõhtul (Tõli esien)</i> . Versételmezés <i>Summary</i> . Juhan Liiv: <i>Talveõhtul</i>	7 45
<i>Ern, Siiri</i>	Eesti ja ungari itkudest <i>Summary</i> . Estonian and Hungarian mourning songs	46 51
<i>Földvári Sándor</i>	Modus obliquus – Arealis nyelvészet és alapnyelvi rekonstrukció <i>Summary</i> . Modus obliquus – Contributions to the areal linguistics and reconstruction of protolanguages	52 68
<i>Kreinin, Lea</i>	<i>Mi van a fejedben?</i> Az észt <i>pea</i> és a magyar <i>fej</i> elemet tartalmazó frazeologizmusok összehasonlítása <i>Summary</i> . <i>What is in your head?</i> – A comparison of Estonian and Hungarian phraseologisms containing the element <i>head</i>	81
<i>Kreinin, Lea</i>	Magyar igekötős igék és észt megfelelőik <i>Resümee</i> . Ungari partikkelverbid ja nende vasted eesti keeles	82 93
<i>Pai, Tiina</i>	Identitáskeresés és történelem-újraírás egy posztmodern magyar családregényben <i>Summary</i> . Identity searches and rewriting of history in a postmodern Hungarian family novel	94 100
<i>Rüümaa, Tiina</i>	Ungari imperatiivise verbivormiga kõrvallause vasted eesti keeles <i>Összefoglalás</i> . A magyar felszólító módú igealakkal szerkesztett mellémondatok megfelelői az észt nyelvben	101 111

MODUS OBLIQUUS – AREÁLIS NYELVÉSZET ÉS ALAPNYELVI REKONSTRUKCIÓN

FÖLDVÁRI SÁNDOR

Debrecen

A jelen beszélt és irodalmi nyelvallapot areális nyelvészeti vizsgálata ritkán előzve meg az alapnyelvi rekonstrukció nyitott kérdéseinek megválaszolását; erre adunk példát ezen dolgozatban a baltikumi finnugri és indoeurópai nyelvek speciális izoglosszája, a modus obliquus és az indoeurópai *-ni-* aktív partiticipiumképző kapcsán; következtetésünkben a alapnyelvi aktív-statív (kontenzív) tipológiai jellegét fogadván el. Az areális nyelvészeti kutatások alighogy polgárjogot nyertek – ha egyáltalán –, az alapnyelvi rekonstrukciót már többben kezdik elavulnak tartani; a keleti kapcsolataira sajnálatosan kevés figyelem fordult, ezért módszertanilag sem haszontalan felhívunk a figyelmet erre.

Az eddigiekben már néhány előadásunkban összehasonlítottuk a balti nyelvi area finnugor és indogermán nyelveinek igeneveit abból a szempontból, hogy milyen szemantikai funkciója van az egyes nyelvek igeneveinek, milyen sajátos igemódok és idők fejezhetőek ki velük, amelyek több esetben csak az adott nyelvben léteznek, ám közeli rokonaiban már nem. Különösen a *modus obliquus* tarthat érdeklődésre számot (a továbbiakban MO rövidítéssel) (FÖLDVÁRI 1996; UÓ 1997; UÓ 2000). Ezen dolgozataink részint a konferencia-publikációk jellege, részint más okból nem adtak teret arra, hogy kifejtsük: adott nyelvi areában fellépő innováció gyökereit vizsgálva hogyan juthatunk lényegesen korábbi nyelvallapotot illető megállapításokra. Jelesül, amennyiben a MO a baltikumi nyelvészövetség izoglosszája, és: amennyiben elfogadjuk, hogy ez a jelenség az indoeurópai balti nyelvekből terjedt a finnugriek felé; és: amennyiben elviekben feltesszük, hogy az innovációk nem abszolút véletlenek, legalábbis az areális izoglosszáknak olyan alapokra vezethetők vissza: amelyeknek a szövetség egyik-másik tagjában már volt korábban valamely nyelvi funkciója – akkor a bevezető témafelvetés hozadéka láthatóvá válik.

Először tehát abban kell egyetértésre jutnunk, hogy létezik MO és ez a balti nyelvészövetség morfoszintaktikai izoglosszája.

A speciálisan észti igealak, az *állítólagos mód* nagyon hasonló párhuzamát találjuk a letben, ami a két, genetikailag különböző nyelv areális kontaktusaira vezethető vissza. A szakirodalom némely szerzője szerint a litvánban csak nyomokban fordul elő. Ennek ellenmond, hogy a litván igenevek gazdagsága lehetővé teszi, hogy az észti állítólagos mód megfeleltőt a litvánban is ármatlan adjuk vissza, s erre ott is hasonló igeneves formák (= analitikus igealakok) szolgálnak. A balti igeneveknek szentelt monográfijában Vytautas Ambrazas ugyanakkor elismeri, sőt a finnugri nyelvekkel összevetésben tárgyalja a MO-t (AMBRAZAS 1990). Minthogy az indogermán balti nyelvek partiticipiumait vizsgálja, az észti nyelv idevágó alakjait lelkismeretesen felsorolja (AMBRAZAS 1990: § 199), foglalja közli szemantikájával, ám az alakoknak az irodalmi nyelv fejlődésétől függő megjelenését nem tárgyalja; ez utóbbi megtráthatjuk például Pusztaynál. (PUSZTAY 1995) Ez azért is fontos, mert ha nem vesszük tekintetbe az irodalmi nyelv adott korszakbeli állapotát, a német hatást, illetve azt, hogy éppen a dél-észti vagy az északi dialektus dominált az irodalmi nyelvben, akkor könnyen juthatunk arra a gondolatra, hogy az észti MO kissé zavaros, nem kifejtett, nem egyértelmű. Ambrazas szerint ez az igemód a finnugri és a balti indogermán nyelvekben párhuzamos fejlődés eredménye. A litván nyelvészet e klasszikusának megállapításait nagy tisztelettel fogadva hozzá kell tennünk, hogy a párhuzamos fejlődés vagy átvétel kérdése nem merül fel élesen, ha elfogadjuk az areális nyelvészet szemléletét, mert akkor a kölcsönös egymásra hatások eredménye a MO kifejlődése. Az elszigetelt „párhuzamos fejlődés” kevésbé képzelhető el ott, ahol egymással szoros kölcsönhatásban álló nyelvek nyelvészövetséget képeznek.

Története során az észti nyelvnyelvelés nem tudott egyértelműen állást foglalni a MO irodalmi formáját illetően, mert grammatikai kifejezőeszközei nagyon változatosak: tehát a kodifikált, a morfológiailag „teljes” (?) igemód követelményével fellepve nem lehet dönteni az állítólagos mód meglétének a kérdésében. Ha elfogadjuk, hogy a sokféle variáció ellenére egységes, *önálló igemódként* szereplő állítólagos módtól beszéljünk az észti nyelv grammatikájában, akkor ugyanilyen joggal tehetjük meg ezt a litván esetében, főként a népmesék sajátos stílushordozó igealakjaiban. Jóllehet a lett formáktól némileg különböző a speciális igemód megjelenése a lettel egyébként közeli rokonságban álló litvánban.

Dolgozatunk tejedelme és a szakirodalomban e téren viszonylagos (1) bőséggel rendelkezésre álló példák okán itt nem térünk ki a konkrét nyelvi anyag elemzésére. Általánosítható megállapítás, hogy az *ige módjainak osztályozását a szemantika felől kell megközelíteni*, s nem a morfológia felől; ez utóbbi szemlélet az újgrammatika ma már elavult részéhez tartozik. Amennyiben arra gondolunk, hogy az észti irodalmi nyelvművelés vitatta a MO konkrét eszközeit, és a lettben, ill. a litvánban ez már korábban kikristályosodott, akkor valószínűsíthető, hogy a narratív igemód megjelenése valamilyen irodalmivá emelkedése az indoeurópai balti nyelvekben történt meg, s a finnségiek ezt követték. Ám a korrektebb vizsgálat megköveteli, hogy a nyelvművelés kodifikációs vitáit elválasszuk a tényleges nyelvhasználattól.

Az észtben a MO első korrekt leírását modus relativus néven Ferdinand Johann Wiedemann nyelvtanában találjuk (WIEDEMANN 1835: 473-481), figyelmen kívül hagyva, bár nem feledkezvén meg a korábbi nyelvtanokról, amelyeknek áttekintésére ld. HAARMANN (1976a). Dialektusok tekintetében értékes AIRILA (1933), amely kitekint a szomszédos rokon finnségi nyelvekre, így a vótra is. Ennek ellenére éles kritikát kapott MÄGISTE (1934) részéről, mivel a korabeli nyelvészet, így Lauri Kettunen eredményeit figyelmen kívül hagyta, valamint a dialektális korpuszok leírása pontatlan. Ennek ellenére kiemeljük, hogy az észten kívüli az egyéb finnségi nyelvekre – jelsül is – kiterjedt; sőt ennél több: a címében is használt *oratio obliqua* terminussal jelzi, hogy a narratív igemód megnyilvánulásával állunk szemben. Újabb és kevésbé kritikai kapott vizsgálat IKOLA (1953), amely azonban a nyelvészek számára hálás, ám az areál tekintve korántsem elégséges lív-észti kontaktusokkal foglalkozik. Nem lépett ezen túl PAUSALU (1996), sem, jóllehet a dialektológiai anyaga modern vizsgálatokon alapul, a MO kétvélet is adatolja, bár c. upán morfológiai és nem morfoszintaktikai szempontból.

Ami az irodalmi formákat illeti, ezeket a nemzetközi szakirodalom szintjén is kimagasló korrektséggel, mindmire kiterjedően ám filológiai tömörséggel mutatja be PUSZTAY (1995). Sajnálatos, hogy egyébként igen kiváló észti nyelviana éppen a dialektológiai adatokat hagyja figyelmen kívül, amelyeket a fentebb idézett szerzők feldolgoztak, akik nem is nyerne hivatkozást a MO kérdésénél. Noha két helyen is tárgyalja Pusztay, jelsül az alakokban is és a mondattanban is, ami azért úttörő és kiváló, mert a korábbi nyelvészettel ellentétben a magunk részéről is valljuk, hogy a narratív igemódot funkció-

nálisan kell megközelítenünk, azaz nem morfológiai, hanem morfoszintaktikai izoglosszáról beszélünk. Ellenkező esetben abba a hibába esünk, amit a baltiszka nagy örege, Christian Stang követett el, aki az indoeurópai) balti igeről írt hatalmas monográfijában csupán két sorban intézi el a MO-t azzal, hogy ez – nézőpontja szerint – nem „valódi igemód, mert nincs paradigmája”. Túlhaldott szemlélete sajnálatos (STRANG 1996).

Ami következő kérdésünket, jelsül a baltikummi nyelvi area mibenlétét illeti, nem feledatunk ezt eldönteni. Függetlenül attól, hogy a nyelvsvözettség létezik-e, vagy csupán egyes kontaktusokról szólhatunk, amelyek nem alkonak Sprachbundot, a MO mint speciális balti narratív igemód konstataható. Megközelítésének módját tekintve azonban érdemes a nyelvi area kérdését is áttekintnünk. Jakobson még hatalmas kiterjedésű areát állít fel, minthogy munkásságának jellegéből adódóan alapvetően fonológiai izoglosszákra támaszkodik. Norvégiaától egészen a lengyelországi kasubok lakta területéig jelöli ki a nyelvsvözettséget (JAKOBSON 1931b = JAKOBSON 1971: 144-201). Az areális nyelvészet szülőatyjának számító prágai nyelvészek mint kiváló fonológusok nem követtek el nagy hibát, amikor a szakma korabeli állása szerint fonológiai kritériumokra szorítkoztak (TROUBETZKOY 1928, JAKOBSON 1931a = JAKOBSON 1971: 137-143). Fontos felhívunk a figyelmet arra, hogy már velük egyidőben az észti szakirodalomban jelent meg olyan dolgozat Peeter Arumaa tollából, amely a baltikummi area magasabb nyelvi szerveződési szintekre is kiterjedő vizsgálatát mutatta, jóllehet érdemtelenül kis visszhangra talált, aminek oka lehet a marginális publikációs fórum és nyelv, a prágai iskola akkori korszakalkotó dolgozataival összehasonlítva. Idézzük is ezért röviden: „*Ei ole vist kahlust, et neis Eesiti piirile lähedais murdeis võime tuleviku vormi puudumist seletada eesti murrete hilisema mõjuga. Ühltasi tendab see juhtum aga, et modus relativus arengus läti ja eesti-liivi keele vahel ka vanemal ajajärgul ühised kokkupuuted olid täiesti võimalikud.*” (ARUMAA 1935: 136) Fel évszázaddal később Décsy Gyula jelentősen finomít, amikor ezt a nyelvi areát három önálló nyelvsvözettségre osztja, éspedig a Viking-csoport, a Peipus-csoport és a Rokimo-csoport nyelveire; az elnevezések önmagukért beszélnek (DÉCSY 1973). Ez a klasszifikáció erős kritikát kapott HAARMANN (1976) és mások részéről; ámde hasznos munkahipotézisnek bizonyult, és leszögezzük: Décsy Gyula ugyanzenen könyvében kifejtett egyéb, vitatott megállapításai mellett éppenséggel a skandináv-baltikummi

areák finomított felosztása lendített sokat a kutatásokon. Amikor ugyanis megjelent, időszertei volt a Baltikum és a skandináv kultúrkör kapcsolatának hangsúlyozása geopolitikai okokból, és emellett elhomályosultak azok a nyelvi, valamint folklorisztikai vonások, amelyek elválasszák Litvániát mint areát a Daugavától északra fekvő területektől, ugyanekkor összekötik a szomszédos nyugati szláv (lengyel, kasub) régióval. Fontos a finnugri nyelvvel areában a lett nyelv indoeurópai közelítése az észkez és a kisebb finnugri nyelvekhez, mint hogy ez a kontaktus jóval erősebb, mint például az észkez a svéddelel kétségtelemül összekötő szláv areaképző volta. Témánknál maradvá, éppenséggel a MO mint morfoszintaktikai izoglossza jellemzi a Peipus-Bund nyelvet, szemben a Viking-Bunddal. Decsy azon kevesek közé tartozik, akik a nyelvészett nem szűkítik le a fonológiára, noha emlegetett és vitatott könyvében kevéseknek a különböző nyelvi szintek vizsgálatára, esetenként a nyelvi tényezőknél kívüli faktorokra építő klasszifikációk; ez a heterogenitás szerencsésen azonban éppen a bennünket érintő térségnél, illetve nyelvi jelenségeknél kevésbé jelentkezik. Alapvetően tehát elfogadjuk Decsy Gyula koncepcióját a témánkat érintő kérdésekben. Az utóbbi években a kérdést összegző STOLZ (1991) örvendően nagyobb teret szentel a morfoszintaktikai kapcsolatoknak, így a téma vizsgálatára egyre korszerűbb eszközökkel folyik. Ennélfogva szerepünk itt és most az, hogy tágabb összefüggésekbe helyezzük a MO vizsgálatát. Jelestül, a nyelvtipológiai és az alapnyelvi rekonstrukció szempontjából hasznosítva a jelenséget – Más vonatkozásban is hiányos még a kutatás; elsősorban a szépirodalmi szövegek terén, ahol az igenevek terén modern stiliztikai szövegfeldolgozási módszereivel úttörő kezdeményezés EICHE (1983), amely azonban egyetlen bekezdésre méltatja a MO egyébránt a lett nyelvben fontos és igen kiterjedten használt formáit. Feltétlen említést érdemel Pusztay Jánosnak a Baltikumot mint nyelvi konvergenciaját felfogó elemzése, amely az areális folyamatok jelenlegi állapotát vizsgálja. (PUSZTAY 2003) Míndezek a kutatási területek sajnálatosan kevésbé műveltek, ha összehasonlítjuk a nyelvészeti vizsgálatoknak a fonetikai areális kapcsolatok terén tapasztalható gazdagságával (VABA 1997). A magunk részéről is tervezzük az észkez szépirodalmi korpuszokon végzett vizsgálataink prezentálást, amelyet a Joskar-Olában megrendezendő Tizedik Nemzetközi Finnugrisztikai kongresszuson teszünk meg. Itt és most a diakrón tipológia szempontjából foglalkoztat bennünket a MO, annál is inkább, minthogy a tipológiát egyértelműen szinkrón nyelvészeti diszciplínának szokás tekinteni, és kevés kísérlet történt az alapnyelvi rekon-

strukcióval történő összekapcsolására. Jóllehet az areális nyelvészet használja már a nyelvtipológiát, azonban ne gondoljunk itt az egyes nyelvek areális hatásra történő tipológiai változására, noha ez háttér terület, hanem fordítva tegyük fel a kérdést, és vegyük szemügyre az areális kontaktusokból a (korábbi nyelvi állapotokra vonatkozó) tipológiai jellegzetességekre vezető következtéseket. Néhány ilyen gondolatot mutatunk be a MO kapcsán, eleve azzal a szándékkal, hogy általánosabb nyelvészeti módszertani megállapításokra is ösztönözzünk.

Ambrasz ugyan a finnugri nyelvek hatására vezeti vissza a MO kialakulását, azonban ezt azzal támasztja alá, hogy az óporoszból nem adathozható. Fentebb idézett munkájában ezt sem jelenti ki határozottan, csupán hipotézisként: Abból indulva ki, hogyha indoeurópai-balti jelenség lenne, akkor előbb fejlődött volna ki a balti alapnyelvben, ergo valamennyi baltiban lennének nyomai, s ezután vette volna át a finnugri csoport egy része. Bennünket az sem zavarna, ha így lenne. Amit azonban kimutatnunk jelenleg nem sikerül, arról nem állíthatjuk, hogy nem is létezett; gondolunk itt a porosz korpuszok igen sajátos tematikájára, azaz homilitikai, kateketikai és biblikus szövegeket tartalmazó jellegére, amelyek meglehetősen távol esnek a MO jobb forrásaitként szolgáló korpuszoktól, így elsősorban népmeséktől, azaz narratívákat koncentráltan tartalmazó szövegektől. Nem is szólva olyan balti nyelvekről, amelyekről csak igen gyér anyagokból vagy közvetve van tudomásunk. Nem okoz azonban gondot Ambrasz okfejtése, mivel ő is elismeri, hogy a litvánban a MO kifejezésére szolgáló *ni* participiumképző alapvetően ősi indoeurópai suffixum és a cselekvő igenév képzésére szolgál valamennyi klasszikus nyelvben, amelyből csak adatolható.

Miért éppen a *-ni*-suffixum lett a MO kifejezőeszköze? Kérdés, miért éppen ezt vagy azt az eszközt használja fel egy adott nyelv innovációk során, egy újabb jelentéshordozó funkcióra? Nyilvánvaló a véletlenek és különböző, nagyszámú körülmény közrejátszása; ne mondjunk le azonban arról, hogy amikor és ahol megragadható, igyekezzünk az adott nyelvi eszköz korábbi funkcióját is tekintetbe venni. Jelestül, éppen a Participium Activi kopula nélküli formája vált a litván MO kifejezőjévé – ergo a MO nyomában olyan régi jelentéseket őrizhet, amelyek befolyásolták a nyelvi innováció folyamatait, amikor a PPA szolgált a kialakuló MO jelölésére (és nem mondjuk a Part.Passiv). Ehhez vissza kell nyúlnunk abba az időbe, amikor még nem is

beszélhetünk indoeurópai alapnyelvről, hanem inkább előnyelvről beszélhetünk (mindig hangsúlyozva, hogy ezeket kronologikus állapotoknak fogjuk fel, ám semmiképpen sem tekintjük egységes nyelveknek, legfeljebb dialektus-kontinuumnak), ugyanis a *ni* formáns már akkor is létezett. Funkcióját akkor láthatjuk világosan, ha áttekinjük a pre-*proto*-indoeurópai nyelvállapot (azaz nem nyelv, hanem állapot) bizonyos fajta tipológiai jellegét. Jelestül, a kontenzív tipológia szempontjából.

Sajnos, akik nem kifejezetten tipológiával foglalkoznak, most joggal gondolhatnak a mára már meglehetősen elavult, legalábbis nagyon egyoldalúvá vált morfológiai osztályozásra, miszerint vannak agglutináló, flektáló és izoláló nyelvek, és ezeknek a kategóriáknak a finonításával igyekeztek az egyes nyelveket belegyömöszölni valamelyik főkkba, noha ez sohasem sikerült egészen. A tipológia már a huszadik század derekára feladta ezt a célt, jelesül, hogy abszolút osztályozási rendszert adjon, és helyette bizonyos tulajdonságok meglétét vizsgálja az egyes nyelvekben, több szempontrendszer alapján, így tehát a mai nyelvtipológia egyáltalán nem törekszik az egyes nyelveket besorolni egy-egy osztályba, hanem többféle szempontrendszer alapján vizsgálja őket, hogy ez vagy az a nyelv az adott szempont szerint milyen. Amint alább áttekinjük, valamely adott konkrét nyelv lehet a kontenzív tipológia szerint aktív nyelv, a mondattani tipológiai szerint akkuzatív nyelv, a morfológiai tipológiai szerint agglutináló nyelv. A tipológiai vizsgálat kritériumai alapján lehet egy akkuzatív nyelv az alaknani jegyek alapján flektáló, egy másik, vele genetikailag rokon akkuzatív nyelv pedig izoláló. A tipológia hős-korában Schleicher munkássága nyomta rá bélyegét a nyelvek egyféle osztályozására és egymásba alakulására, azaz fejlődésére – ámde Schleicher eredeti képzettsége szerint botanikus volt, emélfogva nyelvészeti munkásságában (saját bevallása szerint is!) meghatározó volt botanikai szemlélete. Mindazonáltal az agglutináló-flektáló-izoláló kategorizálás felállítása nem volt semmiképpen sem tévedés, ahogyan Dalton atomelmélete sem, csak éppen úgy haladt már túl rajta mai nyelvésztünk, amilyen távol áll a mai kvantummechanika Dalton atomelméletétől. Megjegyzendő, hogy Humboldt már Schleicher előtt finomabb tipológiai megközelítéssel nyúlt a nyelvek vizsgálatához, erről bővebben Dezső László számos, Humboldttról írt dolgozatához utaljuk az érdeklődőket. (Az általános tipológiai szakirodalom pontos hivatkozásától és valamelyes teljességre törekvő áttekintésétől itt eltekintve

kiemeljük a más vonatkozásban még sokszor idézett Winfred Paul Lehmann által szerkesztett nyelvtipológiai köteteket, mint e problémakör igen alapos kézikönyveit: LEHMANN (1990) az általunk elmondottaktól, valamint LEHMANN – JAKUSZ-HEWITT (1991) a rekonstrukciós kutatásokban figyelembe vevendő tipológiai szempontokról. Sajnálatos, hogy az európai rekonstrukciós indogermansztika oly mértékben hagyja kívül a diakrón tipológiai módszereket, hogy azokkal jószerével nem is vitákozik, hanem egyszerűen tudomást sem vesz róluk; ezt az első pillantásra erősnek érezhető állításunkat alább még bővebben is alátámasztjuk.) Nem vitathatjuk el tehát Schleicher érdemeit, mert az indoeurópai nyelvek rendszerezésében az első szintézis neki köszönhető; ebből különösen kiemeljük, hogy a liván, s általában a balti nyelvek jelentőségére felhívta a figyelmet, szembeállítva őket a szanszkrit mindenhatóságával. Schleichernek köszönhetjük az első tudományos igényű liván nyelv-tant is. A korábbi nyelvészet – Bopp, Grimm, Johnson – oly piederestálra emelte a szanszkritot, hogy szerintük és követőik szerint is – megmerevítve ezzel a komparatív lingvisztikát egy emberöltőre – ami a szanszkritban nincs, az okvetlenül későbbi fejlemény, és ami abban megvan, az a többi nyelvből nyilván kiveszett. Holott éppenséggel nem ez a helyzet. Mára már világos, hogy a szanszkrit gazdag esztendőszere nem ősi sajátosság, az egyes indo-európai nyelvekben párhuzamosan fejlődtek az esetek, és ha valahol nincs ablatívus vagy instrumentális, akkor azt ott ne is keressük, mert legtöbbször nem elűnt, hanem ott nem is fejlődött ki. Van persze ellenpélda is, tudvalevő a lokatívus eltűnése a latinban, amit mutatnak a *Romae*-hoz hasonló lokatívusi alakok. De ha például a liván instrumentális nem vezethető le közös ősből a szanszkrit instrumentálissal, akkor ez vitán felül párhuzamos fejlődés eredménye, legfeljebb annyit engedhetünk meg, hogy a *Proto*-Indo-európai állapotban egyes dialektusok elkezdtek az instrumentális némely jelentéseit kifejezni, és ez a tendencia akkor nyert végkifejletet, amikor már eltávolodtak egymástól (LEHMANN 1992³). Am Schleicher botanikus képzettsége abban is megnyilvánult, hogy egyetlen közös ősnyelvből vezette le a leány-nyelveket, ami jókéony hatású volt a szanszkrit trónfosztása és a többi nyelv egyenjogúsítása érdekében, ám szimplifikáló voltánál fogva sokáig visszafogta az innovatív elméleteket az indo-europeisztikában, és a felsőoktatásban még ma is tartja magát az ősnyelv → leánynyelvek modell, a *kenum-stem* szakadás és a többi. Ezzel nemcsak az a probléma, hogy a tokhár például *kenum*, noha keletre szakadt, hanem számos egyéb izoglossza is.

Ezért nem beszélünk a jelen dolgozatban alapnyelvről, minthogy azonban a Proto-Indoeurópean és a Pre-Proto-Indoeurópean magyar megfelelőit illik megtalálni, ősnyelvről és előnyelvről szólunk. Ezek tehát nem konkrét nyelvek, hanem fejlődési állapotok, időbeli stádiumok.

Tekintsük át ezek után Winfred Lehmann koncepcióját, aki a kontenzív tipológia szerint az előnyelvet (Pre-Proto-Indoeurópean) *aktív-statív típusúnak tekinti*, az ősnyelv idejében játszódtott le az akkuzatív jelleg történő változás, ami az igerendszer (aspektusok és tempusok) kialakulását magyarázza, illetve a névragozás egyes kérdéseit is. Ezért nem elsősorban a fonológiai változások alapján rajzolódik ki az indoeurópai nyelvek szétválasztási rendszere, hanem a tipológiai sajátosságok változásaként szintaktikai, szemantikai változások alapján, amelyek a ma ismert morfoszintaktikai rendszer kialakulásához vezettek. Ez egyáltalán nem teszi feleslegessé a hangtörvények vizsgálatát, viszont alapvetően új alapokra helyezi a történeti nyelvtésztet, amikor is nem a hangváltozások játszzák a kizárólagos, bár továbbra is legfontosabb szerepet, hanem a tipológiai változások is mértéglelés tárgyát képezik, amelyek viszont nem a fonológiai, hanem a nyelv magasabb szintjein ragadhatók meg. (Vitalhatalanul előrehaladottabb a huszadik század végén a sémi nyelvtészt, amelynek Herzton munkásságában tesztet öltő eredményeit az indoeurópai kutatások is – remélhetőleg – módszerrelileg gyümölcsöztetik. Lásd az irodalmat összefoglalóan LEHMANN 1997, meglegyezve, hogy a magyar származású Robert Herzton kézilyönyvein alapuló hazai semiológiai egyetemi oktatás már az elsővéseknél is modernebb bevezetést nyújt, mint az egyébként igen tiszteltre méltó hagyományokra építő magyar indoeurópeisztika. Dolgozatunkban is hasznosítjuk ezeket a módszertani inspirációkat, jóllehet a sémi nyelvtészt legáltalánosabb megállapításaira sincs terünk itt kitérni.)

A schleicheri morfológiai osztályozás után többfajta tipológia jött létre a huszadik században. A szintaktikai tipológia a nyelv centrális komponensének a szintaxist tekintő N13, a tipológia attól függ, mit tekintünk a nyelv centrális komponensének: ... és az ige-tárgy (V-O) viszonyt vizsgálja; főként Bloomfield nyomán. A öbbi elemnek – nevezük ezeket most egyszerűen bővítményeknek – a V-O kapcsolathoz való viszonyulása, elrendeződése határozza meg a nyelv típusát, és az ilyen tipologizálásból törvényszerűségek is adódnak.

Számunkra izgalmasabb a kontenzív tipológiai vizsgálat, amely Lehmann egész rekonstrukciós munkájának alapja. Sapir és mások nyomán a kontenzív tipológia atyjának az orosz Klimov tekinthető, akire mind Lehmann, mind más kiemelkedő nyugati szakemberek is elismeréssel hivatkoznak. Magyarra leginkább 'tartalmi tipológia'-val lehetne fordítani, minthogy a *content*, a tartalom van elnevezésében. Orosz terminussal *контенцивная типология*, ez is a címe Klimov kismonográfijának, ahol ezt a megközelítést írja le (KLIMOV 1983). Egyszerűsítve, a nyelvek fő típusai az akkuzatív, az ergatív és az aktív-statív (vagy egyszerűbben: aktív) nyelvek. – Az akkuzatív típusra jellemző a tranzitív és intranszitiv igeik szembeállítására, az ergatív típusra pedig a faktitív és agentív igeik szembeállítására. Faktitív például: *épül, vezet, agentív: eszik, és agentív igeik szembeállítására*. Faktitív például: *épül, vezet, agentív: eszik, jön*. Ne feledjük, hogy az igeik mindig – minden nyelvben – kifejezhetnek cselekvést (Activity) vagy állapotot (State), amely az angolban meghatározza, hogy mikor kell Simple vagy Progressive alakot használnunk. Erre a szembeállításra épül az ergatív nyelvek igerendszere, s ennek folyamánya, hogy az alany kerül Ergatív esetbe, a tárgy pedig Nominatívusban marad. Mindkét típus közös jellemzője az igeik-nevek viszonyának uralkodó, a grammatikai rendszert meghatározó jellege. A harmadik típus ezzel szemben nem az igeik-nevek viszonyát állítja középpontba, hanem ezek jelentésén alapuló osztályozását, azaz az ige és a név szemantikai egyezése határozza meg a nyelvi rendszert. Aktív nevekhez aktív igeik társulnak, inaktív nevekhez inaktív igeik. Tehát a szófajokon felüli áll a szemantikai osztályozás, és az egyes osztályokba tartozó szavak állhatnak egymással viszonyban = mondatban. Aktív osztályba tartozik pl. a *fiú, eszik, jön*; inaktív osztályba tartozik a *szék, áll, de: az áll ige is kétféle szóval fejezhetik ki, mert az aktív osztályba tartozik a *feláll, felkel*, az inaktívba pedig a *helyet foglal valahol*, azaz oda van állítva, mint egy zsák krumpli, amely természetesen inaktív. Egyébként a Statív az inaktív jelentésű szavak osztálya, ezt mondanunk sem kell.*

A nyelvek változásával mindig együtt járnak bizonyos következtetlenségek, ezek azután a nyelvek tipológiai átalakulására vezetnek, így a Proto-Indoeurópai átmenetnek tekinthető az aktív típusból az akkuzatív típusba. Mint-hogy a Pre-Proto-Indoeurópai aktív nyelv volt, az ismert holt és élő indoeurópaik pedig már akkuzatívok.

Lehmann felhívja a figyelmet, hogy a személytelen igeik ritkák a klasszikus nyelvekben, és az akkuzatív nyelvek nem is szeretik a személytelen igeiket. Ezzel szemben az aktív-statív nyelvek igen. (Itt és most tekintünk el attól,

hogy rengeteg személytelen = csak 3. személyű ige van pl. az oroszban, mert ezek elvileg ragozhatók, csak hogy defektes a paradigma.) A latinban és a keltában az *-r-* suffixum használatos a személytelen formákra. A magunk részéről kiegészítjük Lehmannnal azzal, hogy *a litvánban a léيغة 3. személyű alakja* (mindhárom számban) *yra*, amely ezt az *-r-* alakot örözheti a többi személy *esi*, *esi*, *esame*, stb. alakjával szemben, amely rokon a latin, görög, szanszkrit, stb. léيغة alakjaival. Lehmann azt mondja, a latin és kelta *-r-* elem a Stativ maradványa, ezért vált alkalmassá a személytelen igeék kifejezésére. Mi hozzáesszük, hogy a litvána is elmondható ez: a harmadik személyű „van” állapot, míg a többi személyű *vagyok*, *vagy* stb. feltétlenül aktivitás.

Térjünk vissza tehát a *-nt-* formánshoz. Erich Neu levezetését elfogadva mutatja be Lehmann a Medium (ögörögben fontos igenem, a passzívnál ősből) kialakulását az elő-indoeurópai Stativból (NEU 1968). Eredetileg létezett az Aktivum és a Perfektum – Neu terminológiájával; ugyanez Lehmann és a kon-tenziv tipológia fogalmával az Aktivum és a Stativum. A Perfektum (azaz a Stativ) a későbbiekben tehát a Medium mint igenem és a Perfect mint aspektus kialakulását eredményezte (LEHMANN 1993 és 1996²; UÖ. 1995; UÖ. 2002). Hirt, az indogermanisztika ismert személyisége össze is állított egy listát a deponens, azaz álszenvedő igekből, amelyek aktív jelentésűek, de passzívan ragozódnak. Ámde ahol van medium, ott ezek elsősorban mediálisn ragoznak (ami persze sokszor egybeesik a passzíval, ezért volt nehéz a nyelvudománynak kiderítenie, hogy a Medium az elsődleges). Ezek a mediális ragozású, de aktív jelentésű igeek eredetileg a Stativ osztály maradványai. A jelentésük inkább állapot, mint aktivitás, az alany állapotára utalnak akkor is, ha ezt az alany cselekvésekként fejezik ki. Lehmann felhívja a figyelmet, hogy olyan nyelvekben is kellene vizsgálni ezeket, ahol Hirt nem tette meg. Ennek a lehetőségét azonban a nyelvi változások erősen korlátozzák. A litván például hiába archaikus, a germán-szláv izoglosszáként létrejött analitikus passzívum (német *sich*, szláv *se/cy*) a litvána is kiterjedt: *-si* elem az igeragok végén, illetve igeekötők esetén a *tő* és a *preverbiium* között. Vizsgálhatók viszont a deponens igeék, illetőleg a medium (stativum) maradványai a litván participiumokban, szerencsére ugyanis a balti participiumrendszer gazdag és konzervatív. Erről egy másik alkalommal. Most lássuk, miben használható ez a M-vizsgálataiban.

Idézzük emlékezetünkbe Ambraszának és másoknak a hezitalását, amikor a MO kialakulását nem tudja egyértelműen a finnségi vagy a balti (=indoeurópai) nyelvekhez kötni. Jóilletet igen alapos kutatómunkát fektet a balti participiumok vizsgálatába. Eszt oldalról pedig figyelemre méltó Pusztay összegzése, amikor arra hívja fel a figyelmet, hogy az észt nyelvújítók sokat küszködtek a MO megfelelő iredalmi formájának meghatározásával, használatalának kodifikálásával, a formánások kiválasztásával. Erről fentebb szólunk. Mármint adott egy narratív igemód, amelynek a balti (litván) alaktani hordozója éppen az az ősi *nt* formáns, amely a cselekvés aktivitását fejezte ki már korábban is, az előnyelvben pedig a denotátumnak az aktív osztályhoz való tartozását!!! Az a litván mondat, miszerint *traukinis išėjus penkią valandą* ‘a vonat [általában] öt óraker indul’ ma narratív igemód, szemben a periphrasztikus (analitikus ragozású) *traukinis yra išėjus penkią valandą* ‘a vonat öt óraker indul’ alakkal, amely *coniunctivusi* szerepet tölt be alárendelő mondatban, és jelentésszerűleg teljesen egyenértékű a ragozott jelen *traukinis išeina penkią valandą* ‘a vonat öt óraker indul’ alakkal. Amikor a narratív igemódot használom, akkor nem tudom, hogy valójában öt óraker indul-e a vonat, hanem a menetrend alapján adok információt, vagy a barátom értesülései szerint, azaz másoktól szerzett, ám a beszélő által nem verifikált információt közlök. (Mint ismeretes, az *is-ėjus* praesens participium *activi* *is-ėjans alakból fejlődött, aholis a *s* előtt a *nt* kiesett, ám előbb nazalizálta megelőző vokálisát, amely nazalizációt a mai litván csak helyesírásiilag őriz, kiejtésben viszont a pótlónyújtás jelzi ennek nyomát. Vö. ögörög participium imperfecit *activi* Sg.Nom. *καυδευους*, Sg.Gen. *καυδευουτος*, ahol *-ους* ← *ovrς és a *vr* aktív cselekvő igenévképző ζ azaz σ tehát *s* előtt pótlónyújtással kiesik, minthogy a közbeeső nazalizálódásra ögörögben lehetőség nem volt; az ószlávval ugyanez már a litvánhoz hasonlóan illusztrálható.) Amikor tehát a mai litvánban az igeét ragozom szintetikusán, vagy alárendelő mondatok egymás közti időviszonyait kifejezve analitikusan, akkor tényként közlöm a vonat 5-kor való elindulását. Ebből adódik a MO népmesékben való elterjedtsége: soha egyetlen mesélő sem élte át a varázslatos, fantaszikus történeteket, azonban a csodás elemekben zajló cselekvéseket valós cselekvésekként adja át, azaz a bábszemjancsit óriászverőnek = aktivitást kifejezőnek állítja, bár egyáltalán nem az a fontos, hogy valóban megveri a nagy gonoszt, hanem az, hogy a gonoszverő (aktív) osztályba tartozik. Hasonlóan fentebb az első példában egyáltalán nem az a fontos, hogy a vonat valóban ötör indul, hanem az, hogy az ötörás induló

(=aktív, m. zög) dolgok osztályába tartozik. Lényeges, hogy a vonat nem vár, nem passzív álló dolog, érdemes időben az állomáson lennünk. Ha konkrétan az indulást akarom hangsúlyozni, akkor a ragozott (szintetikus vagy analitikus) alakot használom; ha számunkra viszont az a fontos, hogy a vonat mozgó = aktív, akkor a narratív igemódot, azaz a modus obliquust. Emellett tévesen szimplifikáló ezt csupán 'állítólagos módnak' nevezni, mert ennél széleskörűbb a használata, s nem is az állítólagosság a lényege. Mi tehát ezért használjuk a MO magyar megfelelőjeként a 'narratív igemód' terminust. Lényeges tehát, hogy ennek a formánál olyan elem, amely valaha régen az aktív osztályhoz való tartozást fejezte ki, amikor az akkor nyelvéllapot még aktív-statív yokokat tartalmazott. Később, amikor megjelent az állítólagos mód, ezt az eszközt vette át a nyelv az innováció kifejezésére, minthogy a hosszú évekredeken és jelentős tipológiai változásokon át is megőrizte a *-nt-* formáns az 'aktív osztályhoz tartozás' jelentést, noha participiumképzőként, amikor a nyelvéllapot már nem aktív-statív, hanem akkuzatív jellegű volt a kontenzív tipológia szempontjából.

Írások alapján egyrészt világos, hogy igen régi indoeurópai elemmel van dolgunk, ergo a MO keletkezése, illetve terjedésének iránya indoeurópai balról a jobb felé történt, s nem fordítva. Jóllehet ennek perdőntő bizonyítéka nem a tipológia, hanem a történeti morfológia. Mégis érdemes volt végigértenünk azt a gondolkodási utat, amely megmutatja, hogy a tipológia egyáltalán nem csupán szintón nyelvészeti aldiszciplína, hanem a diakrón tipológia olyan következtetésekre vezet, amelyek feltétlenül hozzájárulnak a diakrón nyelvéllapot más ágainak, így a morfoszintaktikai kontaktusok történetének kutatásához. Ezen a ponton állunk meg, figyelembe véve dolgozatunk terjedelmi korlátait; jelezzük azonban, hogy az areális kontaktusoknak és a tipológiának a szekapcsolása, valamint az alapnyelvi rekonstrukciónak tipológiai eszközökkel történő kiegészítése nemcsak értelmes, de szükségesszerű kutatási módszer is.

IRODALOM

DB — *Donum Balticum: To Professor Christian S. Stang on the occasion of his seventieth birthday 15 March 1970*. Edited by Velta RUKĒ-DRAVINA. Stockholm. Almqvist & Wiksell.

- EK — *Eesti Keel: Akadeemilise Emakeele Seltsi Ajakiri*, Tartu: Akadeemilise Emakeele Seltsi kirjastus, 1921.
- KK — *Keel ja Kirjandus. Eesti NSV Kirjanike Liidu Ajakiri*, Tallinn, Eesti NSV kirjanike Liit, 1957.
- AIRILA, M. (1933): *Yron kielen oratio obliqua'sta*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura (= Vähäsisa Kirjelmä, LXXXVI. = Separatum: Suomi V, 17.)
- ALVRE, [Paul] (1984–85): *Eesti ja liivi keeleaines*. *Henriku Liivimaa kroonikas*.
- I. *Lapsed ja ühiskõne*. KK 27, 1984, 6, 335–342.
- II. *Isikunimed*. KK 27, 1984, 9, 538–543.
- III. *Kohanimed*. KK 28, 1985, 1, 32–36; KK 28, 1985, 2, 96–105.
- AMBRAZAS, Vytautas (1970): *Dėl lietuvių kalbos neitesioiginės nuosakos (modus relativus)*. DB 6–13.
- AMBRAZAS, Vytautas (1990): *Vergleichende Syntax der baltischen Partizipien. Baltų kalbų dalyvių lyginamoji sintaksė*. – AMBRAZAS, Vytautas: *Сравнительный синтаксис причастий балтийских языков*. Vilnius: Mokslo
- ARUMAA, [Peeter] (1935): *Eesti-liivi ja liivi ühised fraseoloogiasid ning süntaksisid*. EK 14, 124–136.
- DÉCSY, Gyula (1973): *Die linguistische Struktur Europas: Vergangenheit – Gegenwart – Zukunft*. Wiesbaden: Otto Harrassowitz.
- EICHÉ, Aleksandra (1983): *Latvian Declinable and Indeclinable Participles. Their Syntactic Function, Frequency and Modality: A Synchronic Study based on Latvian Fiction of the 1960s and 1970s*. Stockholm: Almqvist & Wiksell. (Acta Universitatis Stockholmiensis: Stockholm Studies in Baltic Languages, 1.)
- FÖLDVÁRI Sándor (1996): *A Baltikum nyelveinek areális (és tipológiai) kapcsolatairól*. – In: SZÉKELY Gábor – CS. JÓNÁS Erzsébet (eds.): *VI. Országos Alkalmazotti Nyelvészeti Konferencia: Nyelvek és nyelvoktatás a Kárpát-medencében*. Nyíregyháza: Bessenyei György Könyvtáradó, II. 193–198.
- FÖLDVÁRI, Sándor (1997): *A Baltikum és Európa: Balti-skandináv interferenciák*. – In: POLYÁK Ilkó (ed): *Hebédik Országos Nyelvészeti Konferencia 1997. április 3–5*. [Budapest]: Külkereskedelmi Főiskola, 125–127.

- FÖLDVÁRI, Sándor (2000): *Modus Obligatus in The Baltic Language Union (A Review of The Literature on The Field)*. – In: KAUKIENĖ, Audronė (ed): *Vakarų baltos kalbos klausimai*, Klaipėdos Universiteto Baltistikos Centras: Klaipėda, 2000. 4-11.
- HARRMANN, Harald (1976): *Aspekte der Arealdyologie: Die Problematik der europäischen Sprachbünde*. Tübingen: Gunter Narr. (Tübinger Beiträge zur Linguistik, 72.)
- HARRMANN, Harald (ed.) (1976a): *Die estnischen Grammatiken des 17. Jahrhunderts I*. H. Stahl (1637), J. Gutsclaff (1648). Hamburg. (Nachdruck mit Kommentar von H. Naatmann.) (Fenno-Ugrica, 2.)
- КОВА, Осмо (1953): *Урон ја живи модус облигатуен историја*. Helsinki: Suomen Kirjallisuuden Seura (Suomi 106, 4.)
- ЈАНОВСОН, Роман (1931a): *Über die phonologischen Sprachbünde*. = JAKOVSON, 1971², 137-143.
- ЈАНОВСОН, Роман (1931b): *Яковсон, Роман: К характеристике евро-азиатского языкового союза*. = JAKOVSON 1971², 144-201.
- ЈАНОВСОН, (1971²): *Selected Writings, I. Phonological Studies*. The Hague-Paris
- КИМОВ (1977): КИМОВ, Г.А.: *Тимология языков актичного строя*. Москва: Наука
- КИМОВ (1983): КИМОВ, Г.А.: *Принципы континентальной типологии*. Москва: Наука
- LEHMANN, Winfred Paul (ed.) (1990): *Language Typology, 1987: Systematic Balance in Language*. Amsterdam: Benjamins
- LEHMANN, Winfred Paul – JAKUSZ-HEWITT Helen-Jo. (eds.) (1991): *Language Typology 1988: Typological Models in Reconstruction*. Amsterdam: Benjamins
- LEHMANN, Winfred Paul (ed.) (1992³): *Historical Linguistics: an Introduction*, London: Routledge
- LEHMANN, Winfred Paul (1993): *Theoretical Bases of Indo-European Linguistics*. London: Routledge
- LEHMANN, Winfred Paul (1995): *Residues of Pre-Indo-European Active Structure and their Implications for the Relationships among the Dialects*. Innsbrucker Beiträge zur Sprachwissenschaft, Vorträge und Kleinere Schriften 61. Innsbruck: Institut für Sprachwissenschaft der Universität Innsbruck

- LEHMANN, Winfred Paul (1996²): *Theoretical Bases of Indo-European Linguistics*, paperback ed. London: Routledge
- LEHMANN, Winfred Paul (1997): *Active Language Characteristics in Pre-Indo-European and Pre-Afro-Asiatic*. General Linguistics 35: 51-79.
- LEHMANN, Winfred Paul (2002): *Pre-Indo-European*. Washington DC: Institute for the Study of Man.
- M[Ä]GISTE], Julius (1934): *Uron kielen oratio obligata*. Kirjallianut M. Airtia. Helsinki, 1933. 58 lk. (Vahasia Kirjelmät, LXXXVI, äratrükki Suomi V, 17. osast) EK 13, 58-61.
- NEU, Erich (1968): *Das heitische Mediopassiv und seine indogermanischen Grundlagen*. Wiesbaden: Otto Harrassowitz
- PAUSALU, Karl (1996): *Multiple Linguistic Contacts In South Estonian: Variation of Verb Inflection In Karksi*. Turku Yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja: Publications of the Department of Finnish and General linguistics of the University of Turku, 54.)
- PUSZTAY János (1995): *Könyv az észti nyelvről*. Folia Estonica 3, Szombathely
- PUSZTAY János (2003): *Közér-Európa nyelvi konvergenciái: Fejezetek a nyelv egységesülés vizsgálatához*. Dissertationes Savarienses 30. Szombathely: Savaria University Press
- STANG, Christian (1996): *Vergleichende Grammatik der baltischen Sprachen*. Oslo
- VABA, Lembit (1997): *Uurimusid läti-eesi keeleühelast*. Tallinn – Tampere: Eesti Keele Instituut, Tampereen Yliopiston Suomen Kielien ja Yleisen Kielitieteen Laitos
- WIEDEMANN, Ferdinand Johann (1875): *Grammatik der Estnischen Sprache, zunächst wie sie In Mittlestland gesprochen wird, mit Berücksichtigung der anderen Dialekte*. St.-Petersbourg: l'Académie Impériale des sciences

SUMMARY

MODUS OBLIQUUS – CONTRIBUTIONS TO THE AREAL LINGUISTICS AND LANGUAGE TYPOLOGY

SÁNDOR FÖLDVÁRI

Debrecen

The Baltic language union is a very discussed subject of the comparative linguistics. We leave unregarded the opposes of the existing language unions. It is not already possible to disagree with the areal models thanks to the development of the areal linguistics during the half-century period. Roman Jakobson established a large BLU from Norway around the Baltic sea down to the south Lithuanian and nord Kashubian regions (JAKOBSON 1931b = JAKOBSON 1971: 144-201.). After a half of century Gyula Décsy classifies the languages of Europe and languages of the large Jakobson model belong to three language unions: to Viking group, Peipus group and Rokitno group (DÉCSY 1973). However, his classification was criticized by HAARMANN (1976) and others; the areal classifications are more and more precision in a result of that the authors regard not only phonological isoglosses, but the morphosyntactical ones, too. JAKOBSON (1931a,b) and TROUBETZKOY (1928) have based the modern school of phonology that is why they established areal models on base of phonologic phenomena. In the latter time the analysis of morphosyntactic common characteristics generated the monographs on the field as STOLZ (1991). He pays more attention to the morphological isoglosses than the phonological ones. It is remarkable that ARUMAA (1935) has already analysed the morphosyntactical common characteristics of Estonian, Livonian and Latvian, and his conclusion is almost literally identical with closing words of AMBRAZAS (1970, 1990). The first who compared the MO with the other Baltic Finnic languages also the literary forms with dialects was AIRILA (1933), but this work has given rise of criticism because of the inaccurate translating of Estonian examples to Finnish. MÄGIŠTE (1934) criticized AIRILA also for reasons of missing review of the contemporary grammars as for instance Kettunen's work. It seems to be not so grave mistake the negligent translating

with regard to the fact, that AIRILA pays the attention to the dialects. As it is written in the preface the most of the grammars of the time considered the MO only in the literary language. There are grammars also in the recent time, too, considering only the literary forms of MO as János PUSZTAY (1995). PUSZTAY's grammar is on the other hand a very correct work. The German influence should be regarded not only in the case of the literary MO but at the dialectical MO versions, too. Well, the above-cited IKOLA (1953) is more correct analysis of MO in dialects as AIRILA (1933), but the researches on the phonological contacts are far more developed as the study of morphological and syntactical commons (VABA 1997). It is very fortunate that there was published in the recent past PAUSALU (1996) which is on the level of the recent general linguistics and dialectology. The MO has got there a short but correct analysis, as well.

From the references on the Latvian MO we should pay attentions to RUKÉ-DRAVIŅA (1958) in dialectological aspect. And, it is a very remarkable result of EICHE (1983) with her statistical analysis. However the statistics of a few literary texts does not give an absolutely correct picture of the MO in dialects. It is fact, that the language interferences between Livonian and Latvian were a good basis for developing MO but, from the other hand, the MO is a result of language interferences between the common Baltic and common Baltic-Finnic languages. Do not forget that the MO is absent in Prussian so these interferences could rise only the later time of Indoeuropean and Finnish language contacts.

The next question is the analysis of MO in typological aspect. The language typology is very quickly developed in last years. It is already impossible to follow Christian STANG's opinion written in his work „*Baltic And Slavic Verb*“ that the MO is not a „real“ verb modus because it has no morphological paradigm. This point of view is of very old-fashioned conception and absolutely out of using in contemporary language typology. Let us see the Papua languages or, partly, the Bantu languages and we can find verb systems absolutely different ones from the Classical European, Latin and Greek forms. However the Lithuanian is very ancient Indoeuropean language, there is a special verb mode i.e. the MO in Lithuanian is expressed by analogical but no synthetic morphological tools. So the time has come when the results of contemporary language typology should be applied for special features of Baltic Language Area. This question, that is the special Baltic verb forms from the

point of view of language typology is be analysed by author on bases of
contensive typology. Accepting LEHMANN's theory about the active-stative
characteristics of the Pre-Proto-Indoeuropean some useful conclusion has
stated in the paper.

COLLOQUIA CONTRASTIVA

TOMUS XII.

ÉSZT-MAGYAR ÖSSZEVETÉS

Szerkesztette

MARJU ILVES és PUSZTAY JÁNOS

SAVARIAE
2005

COLLOQUIA CONTRASTIVA

HERAUSGEGEBEN VON

JÁNOS PUSZTAY

COLLOQUIA CONTRASTIVA

TOMUS XII.

ÉSZT-MAGYAR ÖSSZEVETÉS

Szerkesztette

MARJU ILVES és PUSZTAY JÁNOS

SAVARIAE
2005